

Právo žurnalistiky II

Svoboda projevu

František Kasl (ÚPT PrF MUNI) 7. 4. 2020

Program přednášky

- **Svoboda projevu**
 - Pojem svobody projevu
 - **Případ ÚS sp. zn. III. ÚS 2300/18**
 - Právní rámce ochrany svobody projevu
 - Zákonná omezení svobody projevu
 - Projevy nenávisti
 - **Případ ÚS, sp. zn. IV. ÚS 2609/16**
- **Mají celebrity vůbec nějaké soukromí?**
 - Soukromí
 - Svoboda projevu
 - Sdílení vs. pronásledování
 - Centrem pozornosti
 - Stinná stránka zájmu
 - **Případ Von Hannover**
 - Veřejný zájem
 - Veřejně známé osoby
 - Oprávněná kritika
 - **Spory u českých soudů**
- **Svobodná média jako hlídací pes společnosti**
 - Média
 - **Případ Axel Springer**
 - Ochrana zdrojů
 - Ochrana whistle-blowerů
 - Sociální média a svoboda projevu
- **Vhodné další zdroje**

PROSTOR PRO DOTAZY

PROSTOR PRO DOTAZY

PROSTOR PRO DOTAZY

Svoboda projevu

Pojem svobody projevu

Jaká hodnota je chráněna skrze svobodu projevu?

- hodnota – účel – morální ospravednění
 - základ **demokratické společnosti**
 - ústřední prvek ochrany základních práv
 - ochrana **veřejné diskuze**, odlišných názorů, projevení vlastního názoru, **diskurzu, disentu**
- **argument hledání pravdy**
 - J.S.Mill – O Svobodě – priorita pravdy před názorem většiny
- **argument autonomie jedince**
 - ESLP - [Handyside proti Spojenému království](#) – rozvoj jedinečné osobnosti
- **argument demokracie**
 - svobodný projev jako předpoklad demokratické moci lidu

Případ ÚS sp. zn. III. ÚS 2300/18

Účel svobody projevu

- Tomio Okamura vs. vydavatel časopisu Reflex
 - uveřejnění celkem třinácti článků v časovém rozmezí od listopadu 2012 do listopadu 2013
 - v nich je stěžovatel opakovaně nazýván „*Pitomio*“ a na fotografiích je nalíčen a vyobrazen jako klaun
- ÚS: podstata ochrany jména je právo každého člověka na to, aby byl bez ohledu na své společenské postavení označován vždy svým skutečným jménem.
 - pro jednotlivce má hluboký osobní význam, aby jeho jméno nebylo komoleno, zvláště pak do podoby evokující hanlivé označení
- **svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byla jakákoliv osoba - včetně osob veřejně činných - v očích veřejnosti samoučelně cíleně zesměšňována**
 - kampaň médií zaměřená na konkrétní osobu jen s cílem ji difamovat, nadto způsobem vybočujícím z obecně uznávaných pravidel slušnosti, a znevýhodnit ji tak v politickém boji o veřejnou funkci, nemůže požívat soudní ochrany

Právní rámce ochrany svobody projevu

Základní svoboda – hlavní politické právo

- **Listina základních práv a svobod** – čl. 17
 - předpoklad realizace dalších zákl.práv a svobod
 - významná objektivní hodnota a složka Listiny
 - **institucionální záruka existence svobodných médií**
 - + právo na informace
 - verbální i neverbální (i symbolické projevy = oblékání / jednání / mlčení) – **primární obsah, nikoliv forma**
- Mez. smlouvy – celá řada, hlavně:
 - Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 19)
 - Mez. pakt o občanských a politických právech (čl. 19)
 - **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** (čl. 10)

Zákonná omezení svobody projevu

Meze svobody v zájmu fungování společnosti

- Čl. 17 odst. 4 LZPS
 - 1) stanoveno **zákonem** +
 - 2) opatření v demokratické společnosti **nezbytné** +
 - 3) opatření pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo ochranu veřejného zdraví a mravnosti
 - + srozumitelnost, nediskriminace a předvídatelnost

Zákonná omezení svobody projevu

Svoboda jednoho končí, kde naráží na svobody druhých

- **střet základních = rovnocenných práv**
 - difamační spory
 - svoboda projevu vs. osobnostní právo = soukromí / důstojnost / dobrá pověst...
- **omezení v minimální míře**
 - **test proporcionality**
 - **kritérium vhodnosti** – schopné dosažení cíle
 - **kritérium potřebnosti** – není lepší varianty než omezení
 - **kritérium závažnosti kolidujících práv** – otázka kontextu i dotčených hodnot

Zákonná omezení svobody projevu

Mnohost projevů = mnohost kontextů

- Srovnatelné požadavky i dle EÚLP
 - významná judikatura ESLP i pro národní výklad
- Formy omezení
 - předběžné = cenzura X předběžné opatření soudu
 - následná - odhalení zdroje informace, konfiskace prostředků, zákaz propagace určitého obsahu X odrazující účinek do budoucna

Projevy nenávisti

Americký vs. evropský přístup ke svobodě projevu

- **USA** – svoboda projevu garantována Prvním dodatkem Ústavy X [judikatura SCOTUS](#)
 - omezení svobody projevu musí být obsahově neutrální + pr.úprava nemůže zakázat obhajobu použití síly nebo porušení práva X záměr a způsobilost podniknout či vyvolat bezprostřední nezákonné jednání
 - => výrazně **širší pojetí svobody projevu**
- **EU/ČR** – [nechráněné formy projevu](#) – nenávistné projevy, popírání holocaustu, výzvy k páchání násilí, extrémismus, antisemitismus, rasismus

Případ ÚS, sp. zn. IV. ÚS 2609/16

Svoboda projevu a postavení soudce

- soudce Krajského soudu přispíval na web <http://pravyprostor.cz/>
 - V jeho příspěvcích „*jsou hrubě neobjektivním a dehonestujícím způsobem vykreslení migranti, pracovníci neziskových organizací a občanskí aktivisté, a to za použití vulgarismů, sexuálních a násilných narážek*“
- udělena důtka pro narušení důstojnosti soudcovské funkce => stížnost k ÚS
- satira, jako běžný občan, literární činnost v rámci svobody projevu
 - X ÚS – soudce má svobodu projevu, může vyjadřovat dokonce otevřeně kritické názory, vždy ale s mírou zdrženlivosti, „*aby neohrožoval nepřijatelným způsobem autoritu a nestrannost soudní moci*“

**Mají celebrity vůbec nějaké
soukromí?**

Soukromí

Co je soukromí a proč má význam jej chránit?

- **soukromý život**
 - rodina, uvolněné prostředí, soukromé zájmy, přirozenost
- **kontrola nad informačním sebeurčením**
 - svoboda zvolit si svou cestu – „svoboda činit své chyby“
 - vyjádření a rozvoj jedinečné osobnosti a společenského profilu
 - kontrola vnímání sama sebe druhými–
sebedůvěra/sebeprezentace
- **osobní údaje** = záznamy o jednotlivci
- **osobní sféra** = intimní / zranitelná / „pravé já“
- druhy soukromí – prostorové x sociální x intelektuální x informační
- úrovně soukromí - samota x intimita x anonymita x rezervovanost

Sdílení vs. pronásledování

Jakou roli pro svobodu projevu hraje kontext?

- **Kontext**
 - souhlas / vědomost / úmyslné vyhýbání se
 - pozitivní x negativní x trapný x zavádějící projev
- Cílená pozornost => narušení soukromí?
 - **aktivně vyhledávající pozornost X nevyžádaná pozornost**
 - postavení osoby zájmu – ve výkonu funkce X na dovolené
 - postavení mluvčího / okruh publika
- svoboda projevu a **sociální sítě**
 - **projevy o ostatních X projevy o sobě**
 - fragmentace mediálních zdrojů – **uživatelé se stávají reportéry**
 - platforma pro kontakt s publikem X kontrola nad dopady projevů

Centrem pozornosti

Co je veřejné a co je soukromé?

- **veřejný život vs. soukromý život**
 - výkon veřejné funkce x
 - čistě osobní aktivity
 - koníčky, procházky, návštěva restaurace, dovolená
 - **držitel mobilu = paparazzi** => neustálé sledování?
 - známá tvář => není, kde se schovat v davu?
- **sdělování obsahu, na kterém má společnost zájem?**
 - příspěvek do veřejné debaty v demokratické společnosti X uspokojování zvědavosti diváků/čtenářů

Stinná stránka zájmu

Jak zohlednit moralitu svobody projevu?

- **informace získané ve zlé víře**
 - **nahackování se do cloudového úložiště celebrity**
 - zveřejnění intimních fotografií
 - [iCloud hack 2014](#) – 4 pachatelé trest odnětí svobody
 - **fotomontáže / deep fake videa**
 - strojové učení + databáze vizuálních záznamů => falešná realita
- **informace šířené ve zlé víře**
 - **revenge porn**
 - oběti – nežádoucí pozornost – zneužití důvěry
 - **kybernetická šikana / virální videa**
 - veřejné zesměšňování online, pranky / YouTube / Twitter
 - **projevy nenávisti v kyberprostoru**
 - diskriminace, výhružky, hateři, trollové
 - politické / xenofobní / šovinistické / náboženské

Případ Von Hannover (2012 – ESLP)

Co si veřejnost zaslouží vědět o královské rodině?

- **záznamy celebrit na veřejnosti – projev svobody projevu?**
- článek o zimní dovolené princezny a manžela během nemoci krále
- ochrana soukromí X ochrana médií – **rovnocenná práva**
- **Test o 5 kritériích**
 - význam projevu pro diskuzi v obecném zájmu
 - zájem veřejnosti na sdílení– zvláštní důvodnost nad rámec pouhého „pobavení“
 - postavení dotčené osoby a předmět souvisejícího projevu
 - nemoc monackého monarchy a chování rodiny
 - média jako hlídací pes osoby ve veřejné funkci X bulvární sledování soukromého života
 - dřívější jednání ve vztahu k médiím
 - dřívější spolupráce s médii sama o sobě neznačí úplné vzdání se ochrany soukromí
 - obsah, forma a následky zveřejnění
 - způsob šíření a velikost publika
 - okolnosti vzniku záznamu/fotografie
 - se souhlasem X potají či nezákonnými prostředky
- fotografie přípustné u článku (veřejný zájem) X nikoliv samostatně (pobavení)

Veřejný zájem

Jak odlišit drby od zpravodajství?

- **veřejná diskuze**

- přínosná informační hodnota X pouhé pobavení
- zájem skupiny (fanoušci) X pro širší společnost
- postavení dotčené osoby (celebrita/politik)
- nadprůměrný dopad projevu (politik/významný portál/známý influencer)

- **veřejná známost a sláva**

- **omezení práva** na úplnou anonymitu + přístup do médií jako možnost účinné obrany X limity
- **výkon funkce a veřejná vystoupení** X soukromý život
- **zájem** médií X **pronásledování** a neustálé obtěžování (online / offline)

Veřejně známé osoby

Soukromí podezřelého vs. soukromí oběti?

- **známost jako výsledek jejich snažení a volby?**
- **Veřejně působící osoby**
 - politik, vysoký státní úředník, státní zástupce, člen královské rodiny
 - televizní tváře, reportéři, novináři, moderátoři, hereci, hudebníci, modelky, celebrity
 - YouTuberi / influenceři
- „hrdinové všedního dne “ / podezřelí a trestaní
- oběti TČ / zesměšňování (virály)

Oprávněná kritika

Co musí splňovat?

- Benátská komise 2004 – Rada Evropy - [Amicus Curiae](#) stanovisko ke **vztahu mezi svobodou projevu a pomluvou**
 - potřeba prokázání pravdivosti tvrzených faktů
 - fakt vs. názor
 - rozumné důvody očekávání pravdivosti hanlivých informací
 - prokázání přiměřené snahy o ověření jejich pravdivosti
 - zahrnutí dotazu směřující na dotčenou osobu – zveřejnění jejího vyjádření
 - absence známých důvodů pro předpoklad nepravdivosti informace
 - důvodnost kritiky vzhledem ke kontextu a postavení osoby
 - rozumná motivace k šíření kritiky
 - celkové vyhodnocení tvrzených hanlivých faktů a předpokládaného dopadu projevu

Spory u českých soudů

Kde leží hranice mezi skutkovým tvrzením a hodnotícím soudem?

- **Andrej Babiš vs. Transparency International**
 - KS (2020) - slovo „zkorumpovaný“ jako hodnotící soud?
 - expresivní kritika záležitosti veřejného zájmu => přípustný hodnotící soud
- **Miloš Zeman vs. Ivan Brezina**
 - (1998) obvinění z korupce novináře (příznivé články pro ČEZ za úplatu)
 - ÚS (2005) – skutkové tvrzení - neprokázána platba => omluva a fin.náhrada
- **Milan Knížák vs. Jiří Fajt**
 - ČT (2010) „A nejhorší byl pan ředitel Fajt, který ji [Národní galerii] zcela ekonomicky zruinoval.“
 - ÚS (2018) – „nejhorší“ = hodnotící soud X „ekonomicky zruinoval“ = skutkové tvrzení – nepodložené => omluva
- **Jan Rejžek vs. Helena Vondráčková**
 - „HV vděčí za svůj úspěch kontaktům s mafií z doby před změnou režimu“
 - ÚS (2005) – hodnotící soud (mmj. snadný přístup celebrity k médiím = možnost se účinně bránit)

Svobodná média jako hlídací pes společnosti

Média

Jakou hrají dnes roli?

- **tradiční (zavedená) média**
 - redakční/programové rady - kontrola publikovaného obsahu
 - etické standardy - neutralita / ověření zdrojů
 - veřejná vs. soukromá média
 - právní limity týkající se obsahu (ochrana mladých diváků / přidělování časových slotů / omezení reklamy / práva menšin na autentický obsah) / právo na odpověď
- **nová média (online/audiovizuální)**
 - pasivní veřejnost => aktivní přispěvatelé - kvalita obsahu?
 - sociální sítě / YouTubeři / zpravodajské portály
 - roztržitost / omezená míra regulace
 - => tech.regulace skrze platformy

Případ Axel Springer (2012 – ESLP)

Kde je hranice mezi hlídacím psem a bulvárním poškozováním dobré pověsti?

- Zprávy v *Bild* o zadržení a odsouzení herce, který hrál v seriálu vyšetřovatele, na festivalu za držení drog
- **Kritéria**
 - význam projevu pro diskuzi v obecném zájmu
 - informace může být v obecném zájmu X přípustný rozsah reportování o případu závisí na řadě faktorů
 - postavení dotčené osoby a předmět souvisejícího projevu
 - známý herec X relativně nevýznamný přečin X zadržení na veřejnosti
 - dřívější jednání ve vztahu k médiím
 - velká otevřenost vůči médiím, aktivní vyhledávání pozornosti a zpřístupňování soukromého života => omezení legitimního očekávání ochrany soukromého života
 - okolnosti získání informace
 - důvěryhodný zdroj: informace získána od mluvčího policie X faktičnost nebyla rozporována
 - ověřená informace: z okolností a dostupných informací vyplývalo, že nelze udržovat anonymitu – následně potvrzeny
 - obsah, forma a následky zveřejnění
 - věcné projevy omezené na relevantní okruh skutečností – souvislosti zatčení, vyjádření právního experta, rozhodnutí soudu
 - zveřejnění nemělo významný dopad pro dotčenou osobu
- => Došlo k neoprávněnému omezení svobody projevu daného média

Ochrana zdrojů

Jsou anonymní informace důvěryhodné?

- Nástroj pro ochranu zranitelných X manipulace/snížení důvěryhodnosti zprávy
- => nutné zhodnocení okolností a případné zdůvodnění ochrany zdroje
- Bez záruky anonymity by se většina neodvážila vystoupit a informaci poskytnout
 - sledovatelnost elektronických komunikací => možné určit původ informací
 - Bezpečné a soukromé prohlížení webu – Tor
 - End-to-end šifrování komunikace – Signal
 - Bezpečné ukládání souborů a šifrované sdílení – VeraCrypt
 - Správce hesel – KeePassXC
 - Dvoufázová autentizace a její inovace - fyzický bezpečnostní klíč
- „ochrana novinářských zdrojů je jedna ze **základních podmínek svobodného tisku**“
 - ESLP - *Goodwin v. United Kingdom* (1996)
- Rada Evropy - [Recommendation No. R \(2000\) 7 of the Committee of Ministers to member states on the right of journalists not to disclose their sources of information](#)
- Sporný případ - [NYT Zprávy z Bílého domu](#) (2018)

Ochrana whistle-blowerů

Lidé, „kteří se postaví za správnou věc“?

- nejen svoboda projevu vs. soukromí, ale také **soukromí původců projevu**
- veřejný zájem na jejich projevu X důsledky pro soukromý život
 - Wikileaks, Dieselgate, Luxleaks, Panama Papers, Cambridge Analytica ...
- odhalování nezákonných jednání, které poškozují veřejný zájem
- [nová směrnice](#) EU na ochranu osob oznamujících porušení unijního práva
 - přijato 2019, kompromisní návrh, implementace do 2021
 - Vytváření kanálů podávání zpráv v podnicích/veřejné správě
 - Hierarchie kanálů pro podávání zpráv - doporučeno užít nejprve interní, až pak externí, jinak ztráta ochrany
 - Široké spektrum chráněných postavení - nejen zaměstnanci a úředníci, ale i dobrovolníci a praktikanti, akcionáři atd.
 - Široký rozsah použití - veřejné zakázky, finanční služby, prevence praní špinavých peněz, veřejné zdraví atd.
 - Podpůrná a ochranná opatření pro oznamovatele - ochrana oznamovatelů před odvetnými opatřeními, jako jsou pozastavení funkce, přeřazení na jinou funkci či zastrašování
 - Chráněni jsou také kolegové či příbuzní
 - Povinnost zpětné vazby na zprávy oznamovatelů do 3 měsíců (s možností prodloužení na 6 měsíců u externích kanálů v řádně odůvodněných případech)

Sociální média a svoboda projevu

Jak účinně potlačovat projevy nenávisti v tomto prostředí?

- Rostoucí tlak na poskytovatele služeb, aby účinně **identifikovali a potlačovali nezákonný obsah**
 - terorismus, propaganda, podněcování nenávisti, projevy nenávisti, kybernetická šikana, fake news, dezinformace, zásahy do soukromého života
 - **Moderátor obsahu na sociálních sítích** – [náročná práce => využití AI?](#)
- Rostoucí tlak na poskytovatele služeb ze strany EU
 - Dobrovolná spolupráce s EK
 - High-Level Expert Group on Fake News and Disinformation Spread Online by the European Commission - 3/2018 [Report](#)
 - EC operational measures on tackling illegal content online [2018](#)
 - Netzwerkdurchsetzungsgesetz v Německu
 - Rozhodování SDEU ve věci [Glawischnig-Piesczek](#) a dalších
 - Postoj EK [k nedávným návrhům](#) poskytovatelů služeb
- připravovaný Digital Services Act – [řešení nové EC](#)

Děkuji za pozornost!

Vhodné další zdroje

- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde Praha, 2002. ISBN 80-7201-367-x.
- BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-42-4.
- JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
- HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. ISBN 80-86199-94-0.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech..* Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOSAŘ, D. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*. 2008, č. 1.
- KOVÁČOVÁ, L., NECHVÁTALOVÁ, L., VÝBORNÝ, Š. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. Brno: Munipress, 2013. ISBN 978-80-210-6521-5.
- MORAVEC, O. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. ISBN 978-80-87576-52-6.

Vhodné další zdroje

- BYCHAWSKA-SINIARSKA, Dominika. *Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights. A Handbook for Legal Practitioners*. Council of Europe. 2017. Available at: <https://rm.coe.int/handbook-freedom-of-expression-eng/1680732814>
- WESTKAMP, Guido. *Private Life and the Margin of Appreciation, Introductory Note to the European Court of Human Rights: Alex Springer AG v. Germany and Von Hannover v. Germany (No. 2)*. International Legal Materials. 2012. Vol. 51, p. 631–684. Available at: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/intlm51&i=677>
(contains text of the cases)
- SMITH, Robin Callender. *From von Hannover (1) to von Hannover (2) and Axel Springer AG: Do Competing ECHR Proportionality Factors Ever add up to Certainty*. Queen Mary Journal of Intellectual Property. 2012. Vol. 2, p. 389–393. Available at: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/qmjip2&i=389>
- VENICE COMMISSION. *Amicus Curiae Opinion on the Relationship between the Freedom of Expression and Defamation with Respect to Unproven Defamatory Allegations of Fact as Requested by the Constitutional Court of Georgia*. Council of Europe. 2004. Available at: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2004\)011-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2004)011-e.aspx)
- AVENT, Ryan. *Escape to another world*. 1843 Magazine. 2017. Available at: <https://www.1843magazine.com/features/escape-to-another-world>
- GABLER, Neal. *Toward a New Definition of Celebrity*. The Norman Lear Center, University of Southern California. 2001 Available at: <https://learcenter.org/publication/toward-a-new-definition-of-celebrity-2/>

Vhodné další zdroje

- HAWKES, Rebecca. *Whatever happened to Star Wars Kid? The sad but inspiring story behind one of the first victims of cyberbullying*. The Telegraph. 2016. ISSN 0307-1235. Available at: <https://www.telegraph.co.uk/films/2016/05/04/whatever-happened-to-star-wars-kid-the-true-story-behind-one-of/>
- TALVITIE-LAMBERG, Karoliina. *Confessions in Social Media : Performative, Constrained, Authentic and Participatory Self-Representations in Vlogs*. Dissertation thesis. 2014. University of Helsinki, Faculty of Social Sciences, Department of Social Studies, Communication. Available at: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/44901>
- KROTOSZYNSKI, Ronald J. Jr. *Reconciling Privacy and Speech in the Era of Big Data: A Comparative Legal Analysis*. The Contemporary First Amendment: Freedom of Speech, Press, and Assembly Symposium. William & Mary Law Review. 2015. Vol. 56, p. 1279–1338. Available at: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/wmlr56&i=1326>
- CANATACI, Joseph, ZHAO, Bo, VIVES, Gemma, MONTELEONE, Shara, BONNICI, Mifsud, PIA, Jeanne and MOYAKINE, Evgeni. *Privacy, Free Expression and Transparency: Redefining Their New Boundaries in the Digital Age*. SSRN Scholarly Paper. 2016. Rochester, NY: Social Science Research Network. Available at: <https://papers.ssrn.com/abstract=2883043>
- The Global Principles on Protection of Freedom of Expression and Privacy. Available at: <https://www.article19.org/resources/the-global-principles-on-protection-of-freedom-of-expression-and-privacy/>

